

І. В. Антипенко,
к. ю. н., докторант кафедри публічної політики та політичної аналітики,
Національна академія державного управління при Президентіві України
ORCID ID: 0000-0001-9520-4353

DOI: 10.32702/2306-6814.2021.3.63

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК РИЗИКОГЕНЕЗУ: ПРОБЛЕМА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ

I. Antypenko,
PhD in Law, Doctoral candidate of the Department of Public Policy and Political Analysis,
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

GLOBALIZATION AS A FACTOR OF RISK GENESIS: THE PROBLEM OF CONCEPTUALIZATION

У статті дається характеристика глобалізації як середовища і чинника системного ризикогенезу з позиції наукових підходів, інтерпретуючих природу цього явища. Визначається, що глобалізація виступає не тільки в ролі рушія суспільного розвитку, але і потужного генератора системних ризиків, що мають значний негативний кумулятивний ефект як на соціальні системи національних держав, так і на складові системи міжнародної безпеки. Автором робиться висновок, що концептуалізація глобалізації як ризик-ландшафту відбулася внаслідок тривалого наукового дискурсу, аналіз якого дозволив виявити, що основний увага вчених сфокусована на таких негативних ризикогенних наслідках глобалізації: нерівномірний розподіл матеріальних благ і доступу до природних ресурсів; однополюсній економічній, культурній та духовній експансії і колонізації одних держав іншими; втрата "слабких" держав національної ідентичності, статусу і ролі суб'єкта міжнародних відносин; глобальний тероризм; неконтрольовані міграційні процеси; екологічна криза тощо.

The article characterizes globalization as a environment and a factor of systemic arising of risks with the perspective of scientific approaches interpreting the nature of this phenomenon. It defines that globalization is not only a driver of social development, but also a powerful generator of systemic risks with a significant negative cumulative effect both on societal systems of national states and on the elements of the international security system. The author analyzes the scientific approaches, where the main attention is focused on the negative consequences of globalization. It considers the unequal distribution of wealth and access to natural resources among the industrialized states and developing countries, which generates the threat of conflicts at the regional, national and international levels. It emphasizes the predominantly monopolar (neoliberal in its ideological basis) economic, cultural and spiritual expansion and colonization of the one states by the other, which has a destructive impact on the ethnic identity of local societies by the commercialized "Western culture". It is shown that drastic changes in the fundamental characteristics of political power in nation-states, especially those that have joined to the world market quite late, lead to the loss of their national identity, status and role as a subject of international relations. It is concluded that globalization provokes protectionist behavior of non-Western states, which is manifested in the form of authoritarian political regimes, construction of anti-globalization alliances, and foreign policy destabilizing the international security system. The author pays attention to global terrorism as a factor of political risk, which is amplified by the disproportionate distribution of planetary resources,

cultural, political and social contradictions, etc. It is determined that globalization as a source of systemic and in particular political risks is marked also by such phenomena like uncontrolled migration, which causes internal social tensions and conflicts (including armed ones) in the host countries, environmental crisis of global scale, formation of a global network of organized crime.

*Ключові слова: глобалізація, ризик, ризик-ландшафт, національна держава, соціетальна система.
Key words: globalization, risk, risk landscape, nation-state, societal system.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ТА ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Поняття глобалізації досить дискурсивне. Дискусії стосуються як меж та визначень поняття, так і ставлення до позитивних і негативних наслідків глобалізації у загальнолюдському масштабі. Адже глобалізація одночасно уособлює і досягнення світової спільноти, і найгостріші її проблеми. Такий дискурс характерний як для зарубіжних, так і для вітчизняних науковців. Позитивні і негативні наслідки глобалізації не ізольовані один від одного, перебуваючи у тісному взаємозв'язку. Водночас в останні десятиліття фокус на виявлених і потенційних негативних наслідках глобалізації стає все більш прискіпливим. Сучасні науковці висловлюють стурбованість з приводу того, що суперечливі процеси і наслідки глобалізації призводять до посилення численних системних ризиків, як-от: загрози антропологічних катастроф, різноманітних форм дестабілізації та руйнації соціуму у всіх сферах суспільного життя. Ризик стає постійним явищем у сучасному глобальному суспільстві.

Про ризики та загрози особливо гостро почали говорити починаючи з 2000-х р. З позицій більшості дослідницьких підходів, глобалізація розглядалася у формі реакції на глобальні проблеми розвитку людства, адже вона породжує нерівність між країнами та в середині них, диференціюючи тим самим держави на переможців та переможених. У результаті непоодинокими є свідчення науковців, які базуються на відповідних прогностичних даних про те, що глобалізація у своїй крайній формі фактично позначає собою прихід кінця світу. Саме тому актуалізувалися численні антиглобалістські рухи, уособлені в різноманітних інтелектуальних течіях у рамках науково-експертного дискурсу про глобалізацію, політичних поглядах представників владних еліт, особливо у країнах, які знаходяться на периферії сучасного світового устрою, позиції міжнародних неурядових організацій, стурбованих, серед іншого, невпинністю наростання антропогенного тиску на навколишнє середовище і т.п., що стали реакцією на ймовірні ризики та загрози, які ставлять під питання існування людства загалом.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ПРОБЛЕМАТИКОЮ ТА ВИЗНАЧЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Науковий дискурс з приводу сутності та впливу глобалізації на розвиток сучасного світу віддзеркалений у значній кількості теоретико-методологічних та практико-прикладних досліджень, здійснених як вітчизняними дослідниками, як-от: Р. Войтович, М. Солоха [2; 3], Е. Семенюк [12], Ю. Павленко [10], І. Іщенко [8], так і

зарубіжними науковцями і практиками, зокрема, С. Аміном, Ф. Утаром [4], З. Бауманом [1], Д. Драгунським [6], А. Панарінім [11], О. Тоффлером [13], М. Хардтом, А. Негрі [15], В. Федотовим [14] та багатьма іншими.

Однак, попри певну розробленість проблематики впливу глобалізаційних процесів на розвиток локальних суспільств, культур, цивілізацій і національних держав, а також людської цивілізації в цілому у контексті різних дослідницьких підходів, представлених значною кількістю фундаментальних праць і розвідок, поза увагою вчених і досі лишаються такі актуальні аспекти вивчення феномену глобалізації як ризик-потенціал її наслідків. Саме цей аспект пізнання природи глобалізації зумовлює актуальність цієї розвідки.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є характеристика глобалізації як середовища і чинника системного ризикогенезу з позиції наукових підходів, інтерпретуючих природу цього явища.

ВИКЛАД ОСНОВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ТА ЇХ ОБГРУНТУВАННЯ

Розкриття сутності глобалізації як теоретичного концепту, іманентною властивістю якої є продукування системних ризиків, не можливо здійснити без відповіді на питання, що таке системні ризики. Сам термін "системні ризики" увійшов у науково-експертний обіг на початку 2000-х років. Зокрема у доповіді Організації економічного співробітництва та розвитку "Нові системні ризики в 21 столітті" [17] вони характеризуються екстремальною невизначеністю, інерційністю, потенціалом невідновлювальних втрат і, а також, імовірно, незворотних наслідків. Наслідки таких системних ризиків можуть мати або каскадний ефект, коли основні життєво важливі системи (технологічні, соціально-політичні, інфраструктурні, екологічні і т. п.) будуть серйозно пошкоджені внаслідок складного ланцюжка подій, або бути результатом однієї катастрофічної події (природної або штучної) [17, р. 32]. Оскільки функціональні підсистеми будь-якого суспільства знаходяться у тісній взаємодії, комплексність системного ризикогенезу окремі дослідники [5, с. 23—24] цілком логічно характеризують: повільною еволюцією таких ризиків, яких важко виявити на початковій стадії; поступовим їх поширенням, так, що їх наслідки часто не можуть бути виявлені до останнього моменту; одномоментним виникненням одразу в різних функціональних підсистемах і різних географічних просторах. Також, на нашу думку, системні ризики характеризуються інерційністю наслідків, адже внаслідок вище описаних характеристик їх кумулятивний ефект на всі підсистеми соціетальної системи безперечно матиме затяжний у часовому просторі ефект.

Але основна небезпека системних ризиків полягає у тому, що в сучасних умовах вірогідність їх виробництва і кумулятивного ефекту від їх наслідків будь-де у світі різко зросла, оскільки світ тепер є значно більш взаємопов'язаним, ніж будь-коли раніше, що робить системи і процеси в одній державі надзвичайно сприйнятливими до загроз, що походять з інших, зовнішніх джерел. До таких загроз слід відносити міжнародний тероризм, виникнення глобальних фінансово-економічних криз, політичні, економічні та інші втрати в результаті введення третіми країнами різних санкцій, у тому числі міжнародна ізоляція, екологічні (техногенні) катастрофи, сучасні міграційні процеси, спричинені локальними військовими конфліктами і глобальними природними явищами (глобальним потеплінням), цілеспрямований ворожий вплив потужних гравців геополітики на треті країни. Тобто такі ризики, безумовно, виступають вже продуктами явища більш широкого порядку — відомої під назвою глобалізація.

Якщо абстрагуватися от футурологічних поглядів на глобалізацію багатьох впливових антиглобалістів, зокрема, О. Тоффлера [13], А. Панаріна [11], З. Баумана [1], М. Хардта, А. Негрі [15], С. Аміна, Ф. Утара [4] та багатьох інших, які бачать у різних сценаріях майбутнього, фактично наслідках глобалізації, імовірність чергової світової війни, поступової загибелі людства, нищення форм духовного родичання, розпад світу на перманентно ворожі цивілізації і т.п., а проаналізувати статистичні та економічні показники розвитку людства на сучасному етапі його історії, на перший план суспільної уваги виходять такі явища як поглиблення нерівномірності темпів економічного та соціокультурного розвитку у різних регіонах планети, егоїстична політика панівних еліт наймогутніших держав світу, невпинне наростання ознак деградації природного довкілля, поширення різних антисоціальних проявів соціального життя, таких як міжнародний тероризм і наркоторгівля, нівелювання етнопатристичної, культурної своєрідності багатьох спільнот (особливо національних меншин), не контрольованість міграційних процесів та ін.

У науковому дискурсі посилення розриву між найбагатшими та найрозвинутішими країнами, що перейшли на стадію постіндустріального розвитку, та рештою людства, серед якого спостерігається інколи навіть соціальний регрес (Афганістан, Сомалі, Судан, Руанда, Сьєрра Леоне тощо) часто вбачається як головна суперечність глобалізації. Вона розкривається в багатьох аспектах. Серед них: інформаційно технологічний, економічний, соціальний, політичний, демографічний, екологічний і культурний. Унаслідок подібного розриву збільшується соціальна прірва між багатою і бідною частинами людства. Де надклас, що панує, є власниками і співвласниками світового капіталу, а надклас бідних зазнає експлуатації, та становить основну масу людства. Планетарний надклас багатих репрезентується більшістю населення західних країн і певною мірою країн Південно-Східної Азії, а також тими стратами і прошарками населення за межами світової системи, які обслуговують інтереси цих структур [10].

Деякі автори виділяють одним із негативних проявів глобалізації формування мережі глобальної наркоманії. Виробництво наркотичної сировини відбувається у найбільш бідних та відсталіх країнах — Колумбії, Бірмі, Таджикистані та Афганістані. Наприклад, на думку У. Стікенса, це

зумовлено тим, "що селяни, традиційний спосіб існування яких в умовах глобалізації виявився зруйнованим і вони під тиском капіталістичної глобалізації змушені вирощувати наркотичну сировину" (цит. за: [3, с. 39]).

Безперечним залишається той факт, що базуючись на індустріальній економічній системі розширеного виробництва, розвинені країни світу розгорнули глобальне використання ресурсів планети у своїх інтересах, тим самим виснажуючи їх і плюндруючи природне середовище. Безперервна інтенсифікація матеріального виробництва і залучення до цього все нових природних ресурсів усього світу призвели до небаченої раніше екологічної кризи глобального масштабу [12].

Економічні та екологічні проблеми підсилюють і міграційні рухи. В низці робіт [6; 11; 14] міграція небезпідставно розглядається як геополітична загроза, що підсилює глобалізацію, породжуючи нові ризики. Прихильники антиглобалістського напрямку наполягають, що посилення глобальних і регіональних міграційних потоків підриває існування держави-нації, розмиває її кордони та національну ідентичність. Держави фактично втрачають контроль за міграцією, який тепер здійснюється на міжурядовому та міждержавному рівнях.

Іншим негативною стороною сучасних міграційних процесів стає негативне їх сприйняття в приймаючому суспільстві, що загострює і без того непросте становище мігрантів, з якими пов'язуються ризики настання несприятливих наслідків в економічній сфері (перерозподіл ринку праці), в політичній (лобіювання інтересів національних меншин), культурній (зниження рівня національної самоідентифікації корінного населення), інституційній (підвищення суспільної ролі діаспор і земляцтва) та в інших сферах. Формується замкнуте коло: мігрант відчувають негативне сприйняття і все більш відокремлюється від суспільства, а остання в свою чергу пов'язує з анклавністю мігрантів все більше ризиків [7, с. 124—125]. Безпосереднім наслідком такого становища зі сприйняттям мігрантів (будь-то трудові мігранти чи біженці з країн Близького Сходу) у деяких приймаючих країнах (зокрема у Австрії, Франції, Росії і т.п.) стає поширення ксенофобії та праворадикального популізму, які взяли на озброєння деякі маргінальні політичні сили, діяльність яких, до речі, часто підтримується третіми країнами. Все це безперечно веде до дестабілізації системи національної безпеки і політичної системи приймаючих держав.

Із проблемами міграції в ракурсі глобалізації тісно пов'язані проблеми культурних і, як наслідок, геополітичних контраверз. За умов глобалізації спостерігається розкриття глибоких культурних суперечностей — як між західними формами масової культури та традиційними цінностями незахідних народів, так і в межах самої соціокультурної системи Заходу. Відомий українських дослідник-антиглобаліст Ю. Павленко, розвиваючи теорію С. Хантингтона [14], вбачає в глобалізації ризик посилення непереборного антагонізму між специфічними ідейно-ціннісно-мотиваційними засадами великих традиційних цивілізацій, насамперед Мусульмансько-Афразійською, Індійсько-Південно-Азійською та Китайсько-Далекосхідною, і квазіцінностями комерціалізованої культури суспільства масового споживання, що поширюються у формі т.з. квазівестернізації. Суперечачи місцевим тра-

диціям, квазівестернізація, як вважає дослідник, переноситься без того класичного культурного супроводу, якими врівноважується на Заході. Тому на соціокультуру незахідних регіонів планети глобалізація не менш руйнівно впливає, ніж на їхню економіку чи екологію. Особливо негативно квазівестернізація впливає на культуру найближчих у цивілізаційному відношенні до Заходу регіонів: на культуру країн Латинської Америки і пострадянської Євразії. Їхнє власне цивілізаційне підґрунтя в силу численних причин не настільки викристалізоване та міцне, щоб ефективно їй протистояти. Деструктивний вплив комерціалізованої квазівестернізації на стан латиноамериканських, африканських і пострадянських країн зростає і завдяки тому, що значна частина їх освічених представників схильна вважати себе в культурному відношенні "майже західними" людьми [10].

Процеси глобалізації докорінно змінюють фундаментальні властивості політичної влади в національних державах, насамперед тих, що достатньо пізно включилися у світовий ринок. Тому, як слушно зазначають представники Саратовської школи ризикології, в епоху глобалізації такі держави потрапляють в особливого роду пастку — "пастку національного": проводячи жорсткий курс на відстоювання свого суверенітету, вони все активніше змагаються в боротьбі за інвестиційні ресурси, що перетворює зв'язки, що пов'язують державу і націю, в перешкоду на шляху політичних інновацій, які долають національні рамки. Одним з наслідків цього процесу є ризик втрати національної ідентичності та втрата державами свого статусу і ролі в конкурентній взаємодії з ТНК (транснаціональними корпораціями), котрі вже володіють достатнім ресурсним потенціалом для коригування внутрішньої політики країн із ослабленим державним імунітетом [9, с. 196], а також державами з інноваційною економікою і значною часткою у світовій торгівлі.

Водночас деструктивний вплив такої неоліберальної за своєю ідеологією і цінностями форми глобалізації, активно підтримуваної провідними геополітичними гравцями на кшталт США і західними ТНК (до речі, не менш вживаним у науковому дискурсі синонімом квазівестернізації є категорія "американізація"), не варто перебільшувати.

Не можливо недооцінювати на сучасному етапі суспільного розвитку швидко зростаючий вплив Китаю на світовий простір, що дає підстави говорити про китаїзацію як ще одну обернену форму глобалізації. Складовим елементом впливу китаїзації є так звана "однооментна лібералізація" Китаю, яка, насамперед, стосується співвідношення ціни та пропозиції, ставлення до людського потенціалу. Саме це певною мірою вплинуло на формування нової ролі Китаю у сучасному геополітичному просторі [2, с. 18].

У сучасному світі ми також є свідками потужного опору збоку країн, що обрали протекціоністський стиль опору глобалізації. Як правило, це сировинно-орієнтовані країни, з перехідними або авторитарними режимами, що впроваджують антиліберальні політичні курси і проповідують антиглобалістські ідеї — такі як Російська Федерація, Венесуела, Аргентина, Бразилія та ін. Як і країни Заходу та Китаю, вони намагаються залучити до антиглобалістського "фронт" найближче геополітичне оточення, часто шляхом гострого зовнішньополітичного конфлікту, створюючи так звані буферні зони. Та ж Російсь-

ка Федерація в сьогоднішніх умовах за основу регіональної консолідації прийняла антиглобалістську платформу, намагаючись залучити до неї пострадянські держави і частину Південно-американських. Як свідчить політична практика, стратегія взаємодії між "буферною зоною" та антиглобалістським суб'єктом на рівні держави полягає у створенні постійного вогнища напруги на зовнішньому "фронті" протистояння глобальним тенденціям, що забезпечує стабільне авторитарне правління [8, с. 130—131]. Такий процес, до речі, можна спостерігати на прикладі сучасної Україною, якій не пощастило опинитися у ролі такої буферної зони, гарантуючої певною мірою стабільність політичного режиму Російської Федерації.

Прямим наслідком глобалізації в її неоліберальній формі став глобальний тероризм, який є сукупністю засобів насильницького і психологічного характеру, спрямованих на досягнення політичних цілей у міжнародних масштабах. Сучасний тероризм, який представляє собою систему точкових, але високоефективних насильницьких акцій, що володіють ефектом медійного резонансу, набув характеру системного ризику. Завдяки способу побудови терористичних організацій, що представляють собою мережеві структури, тероризм, який підживлюють міграційні процеси, непропорційальний розподіл планетарних ресурсів між багатою "Північчю" і бідним "Півднем", культурно-політичними і соціальними контроверзами і т.п., найбільш ефективно зміг вписатися в умови глобалізованого світу. Сучасні вчені небезпідставно представляють тероризм як прояв складної соціально-політичної матерії, яка не вписується ні в поняття держави, ні в поняття етнічних спільнот. Це "неформальні мережі" — діаспорні, радикально-фундаменталістські або нарко-кримінальні коаліції, які дуже рухливі і сьогодні відіграють величезну роль у міжнародних відносинах [9, с. 198].

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумок, зазначимо, що в науковому дискурсі глобалізація виступає не тільки в ролі рушія суспільного розвитку, але, завдяки своїм негативним наслідкам планетарного масштабу, потужного генератора системних ризиків — ризиків, що мають значний негативний кумулятивний ефект як на соціетальні системи національних держав, так і на складові системи міжнародної безпеки. Концептуалізація глобалізації як ризик-ландшафту відбулася внаслідок тривалого наукового дискурсу, аналіз якого дозволив виявити, що основний увага вчених сфокусована на таких негативних ризикогенних наслідках глобалізації:

- нерівномірному розподілу матеріальних благ і доступу до природних ресурсів між промислово розвijenними країнами і країнами, що розвиваються, що породжує загрозу конфліктів на регіональному, національному і інтернаціональному рівнях;

- переважно однополюсній (неоліберальній в своїй ідеологічній основі) економічній, культурній та духовної експансії і колонізації одних країн іншими, що завдає деструктивний вплив на етнічну самобутність країн збоку комерціалізованої "культури Заходу";

- докорінній зміні фундаментальних властивостей політичної влади в національних державах, насамперед тих, що достатньо пізно включилися у світовий ринок, що веде до втрати національної ідентичності та статусу

і ролі суб'єкта міжнародних відносин. Як наслідок, глобалізація провокує протекціоністську поведінку сировинно-орієнтованих незахідних країн, яка проявляється у формі "авторитаризації" політичних режимів, побудови антиглобалістських альянсів і зовнішній політиці, дестабілізуючій систему міжнародної безпеки;

— глобальний тероризм, що підживлюється міграційними процесами, непропорціональним розподілом планетарних ресурсів, культурно-політичними і соціальними контроверзами і т.п.,

— неконтрольована міграція, що продукує внутрішню соціальну напругу та конфлікти (в тому числі збройних) у приймаючих країнах;

— екологічна криза глобального масштабу;

— формування глобальної мережі організованої злочинності.

Література:

1. Бауман З. Индивидуализированное общество: Пер. с англ. В.Л. Иноземцева. М.: Логос, 2002. 326 с.

2. Войтович Р.В. Вплив глобалізації на систему державного управління: автореф. дис... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02; Національна академія держ. управління при Президенті України. К., 2009. 36 с.

3. Войтович Р.В., Солоха М.Т. Глобалізаційні процеси в сучасному світі: навч.-метод. Матеріали; уклад. Г. І. Бондаренко. К.: НАДУ, 2013. 52 с.

4. Глобализация сопротивления: борьба в мире / отв. редакторы: С. Амин и Ф. Утар; пер. с англ. И.Г. Левиной. М.: УРСС, 2004. 301 с.

5. Григорьева Н.Е. Новейшие технологии управления политическими рисками в системе принятия решений на российском государственном и международном уровнях: дисс.... канд. полит. наук: 23.00.02 "Политические институты, этнополитическая конфликтология, национальные и политические процессы и технологии". Н. Новгород, 2009. 180 с.

6. Драгунский Д.В. Нет такого слова. М.: Рипол. Классик, 2010. 448 с.

7. Дыжин С.Е. Миграционные процессы в обществе риска: социально-философский анализ: автореферат дис.... кандидата философских наук: 09.00.11 "Социальная философия". Саратов, 2018. 257 с.

8. Іщенко І.В. Політичні інститути в нестабільному середовищі: функціональні особливості: монографія. Дніпропетровськ: Інновація, 2015. 307 с.

9. Общество риска и человек: онтологический и ценностный аспекты: монография / Под редакцией д. ф. н., проф. В.Б. Устьянцева. Саратов: Саратовский источник, 2006. 295 с.

10. Павленко Ю.В. Глобалізація та цивілізаційні зрушення сьогодення. URL: http://iepjournals.com/journals/2/2005_1_Pavlenko_ukr.pdf (дата звернення: 23.07.2020).

11. Панарин А. Искушение глобализмом. М.: ЭКСМО: Алгоритм, 2003. 415 с.

12. Семенюк Е.Г. Глобалізація: філософський аналіз поняття. URL: http://vlp.com.ua/files/02_49.pdf (дата звернення: 23.07.2020).

13. Тоффлер О. Шок будущего; пер. с англ. Е. Руднева и др. М.: АСТ, 2001. 557 с.

14. Федотова В.Г. Хорошее общество. М.: Прогресс. Традиция, 2005. 520 с.

15. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций; пер. с англ.: Ю. Новиков (главы 1—8) под ред. Е. Кривцовой и Т. Велимеева (главы 9—12), под общ. Ред. К. Королева. М.: АСТ, 2003. 576 с.

16. Хардт М., Негри А. Империя; пер. с англ. Г.В. Каменской, М. С. Фетисова. М.: Праксис, 2004. 440 с.

17. Emerging Systemic Risks in the 21st Century: An Agenda for Action. OECD, 2003. 292 p. available at: <https://www.oecd.org/futures/globalprospects/37944611.pdf> (Accessed 05.07.2020).

References:

1. Bauman, Z. (2002), *Yndyvydualyzovannoe obschestvo* [Individualized society], Lohos, Moscow, Russia.

2. Vojtovych, R.V. (2009), "The impact of globalization on public administration", Abstract of Ph.D. dissertation, Public Administration, Natsional'na akademiia derzh. upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

3. Vojtovych, R.V. and Solokha, M.T. (2013), *Hlobalizatsijni protsesy v suchasnomu sviti* [Globalization processes in the modern world], NADU, Kyiv, Ukraine.

4. Aryn, S. and Utar, F. (2004), *Hlobalyzatsiya soprotivleniya: bor'ba v myre* [Globalization of resistance: the struggle in the world], URSS, Moscow, Russia.

5. Hryhor'eva, N.E. (2009), "The newest technologies for managing political risks in the decision-making system at the Russian state and international levels", Ph.D. Thesis, Political Science, N. Novhorod, Russia.

6. Drahunskiy, D.V. (2010), *Net takoho slova* [There is no such word], Rypol. Klassyk, Moscow, Russia.

7. Dyzhyn, S.E. (2018), "Migration processes in risk society: socio-philosophical analysis", Abstract of Ph.D. dissertation, Philosophical Sciences, Saratov, Russia.

8. Ischenko, I.V. (2015), *Politychni instytuty v nestabil'nomu seredovyschi: funktsional'ni osoblyvosti* [Political institutions in an unstable environment: functional features], Innovatsiia, Dnipropetrovs'k, Ukraine.

9. Ust'iantsev, V.B. (2006), *Obschestvo ryska y chelovek: ontolohycheskyj y tsennostnyj aspekty* [Risk society and man: ontological and value aspects], Saratovskiy ystochnyk, Saratov, Russia.

10. Pavlenko, Yu.V. (2005), "Globalization and civilizational shifts of today", available at: http://iepjournals.com/journals/2/2005_1_Pavlenko_ukr.pdf (Accessed 05.07.2020).

11. Panaryn, A. (2003), *Yskushenye hlobalyzm* [Temptation by globalism], EKSMO: Alhorytm, Moscow, Russia.

12. Semeniyuk, E.H. (2007), "Globalization: a philosophical analysis of the concept", available at: http://vlp.com.ua/files/02_49.pdf (Accessed 05.07.2020).

13. Toffler, O. (2001), *Shok buduscheho* [Shock of the future], AST, Moscow, Russia.

14. Fedotova, V.H. (2005), *Khoroshee obschestvo* [Good society], Prohress. Tradytysia, Moscow, Russia.

15. Khantynhton, S. (2003), *Stolknovenye tsyvylyzatsiy* [Clash of Civilizations], АСТ, Moscow, Russia.

16. Khardt, M. and Nehry, A. (2004), *Imperiya* [Empire], Praksys, Moscow, Russia.

17. OECD (2003), "Emerging Systemic Risks in the 21st Century: An Agenda for Action", available at: <https://www.oecd.org/futures/globalprospects/37944611.pdf> (Accessed 05.07.2020).

Стаття надійшла до редакції 29.01.2021 р.